

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajovsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 20. avgusta 1856.

Nove žalostinke čez stare napake.

„Sejte več detelje in trave in zboljšujte živinorejo!“ — tako opominjajo že 50 let učniki kmetijstva in skušeni gospodarji. Al ta opomin je pri manjših kmetovavcih še vse premalo opravil. Živina po deželi nam kaže, da vse premalo pridelujejo ljudje klaje; kjer pa živine manjka, manjka gnoja, in kjer gnoja ni, so polja slabe. Tedaj je klaja tisto koló, okoli kterega se večidel gospodarstvo mota.

Če želimo, da bi se zboljšalo kmetijstvo, naj nam bo prva skerb za več klaje ali živinske piče. In skor povsod je mogoče to doseči, ker še se ne manjka zemlje, ki se dá v travnike (senožeti) pridelati, — še je senožet dosti, ki se dajo zboljšati, — in mogoče je tudi tu in tam kako njivo odločiti za deteljo. Skušnje poslednjih let na več krajih so učile, da obširne ledine, ki niso za nič družega bile kakor da so se ovce ali goveda po njih klatile in na paši stradale, ali ki so zavolj močirnosti celi okolici zrak pridile, so se sčasoma premenile v rodovitne senožeti, ktere so v kratkem času obilno povernile vse stroške, ki so bili na nje obrnjeni, in so bile gospodarjem lep kos gotovega premoženja. Ali bi ne mogli biti taki izgledi vsem gospodarjem spodbadek, vse kar je nerodovitnega sveta predelati v plodne travnike, — vjeti vsako vodico in vsak studenček, ki je na travniku ali blizo njega, in vodo peljati tako, da z rodovitnim živežem napaja koristno travico.

Z deteljo gré pa na več krajih še slabeje kot s travniki. In vendar so deteljša močna podpora kmetijstva. Več detelje pridelovati naj bi se gospodarji prizadevali posebno v takih krajih, kjer ni mogoče travnikov napraviti. Po golih kamnitnih brežinah, kjer ne raste nič družega, se dá s pridom še sejati turška detelja (Esparsette), ktera je kaj koristna klaja.

Detelja pa ni le samo zatega voljo dobra, da se prostori, ki niso za drugo rabo, dajo ž njo obsejati, temuč tudi to dobroto imajo deteljša, da zemljo zboljšajo. Koreninice deteljne sežejo globoko v spodnjo perst, jo zrahljajo in požahnijo, in ker zgnijó, gnojijo potem tudi celo zemljišče. Kjer je gospodar v umen kolobar upeljal deteljo, ni nikoli prahe treba, — potem takem zamoremo reči, da detelja tudi več polja napravi, ker ga nikoli nič neobdelanega ne leži.

Slušajmo, kako je imenitni mož Šimen Fürst, kterega beseda je veljavna, že pred več leti v svojih bukvah „kmetijsko zerkalo“ klajo in živinorejo priporočal, rekši: „Večkrat sem že z Vami govoril od ljube živinice, in vém, da Vam samim je všeč lep hlev z lepim blagom; pa vediti morate, da s slabo in medlo živino in z malo repi gospodar ne more deleč priti. Saj vam je mogoče pomnožiti število goveje živine. Kdor ne mora imeti kónj, naj jih nikar nima, ali saj ne več kakor jih prav potrebno potrebuje. Pogledajte okoli sebe! Senožet imate, ktere se dajo zboljšati na čveterni boljši pridelk, in iz kislega sená zamorete napraviti sladko žlahno mervo. Saj Vam ni treba nič družega storiti, kakor le to na boljše obrniti kar že imate. Oni potok, ki celo uro deleč teče, pa za nič družega ni, kakor da en mlin goni in Vaše travnike zamaka, koliko dobička bi Vam mogel vsako leto naklanjati, ako bi mu njegovo

strugo uravnali, bi vrezali grabnov po senožetih in močirní svet v suhega predelali, zraven pa še vodo tako napeljali, da bi Vam prav in ob pravem času močil zemljo. Preden bi dvé leti pretekle, bi imeli senožeti, da bi se Vam serce smejali kadar bi pogledali gosto in lepo travo. Kjer se dovelj živinske klaje prideluje, se očitno kmetijstvo povzdiguje, zakaj kdor ima klaje dovelj, zamore tudi živive imeti dostojno množico in vsega družega dosti, kar se dobiva od nje“.

„Pa tudi polje se boljša, ako se pridno seje trava ali detelja, zakaj dobro in gosto zarašena in razrašena detelja ali trava izpod neba in iz zemlje poteguje živeža dovelj, dela senco zemljišu, ga rahljá in plevéla čisti, zraven pa mu deteljne in travine koreninice pušajo gnoj. Pašnik, na kterem živina ni nič živeža dobila, zamorete potem v prid obrniti, in ker Vam potem klaje ne bo manjkalo ne pozimí ne poleti, bote lahko živino tudi poleti v hlevu imeli, in se z lastnimi očmi lahko prepričali, da je prav, ako se živina obderžuje v hlevu. Se vé, da hlevi morajo biti snažni in zračni, v takih hlevih pa bo živina zdrava, in dosti je, ako jo le včasih spušate pod milo nebo, da se enmalo zrita. Verjemite mi, da gospodar zamore le s tem, da svojo živino v hlevu redí, v veliko bolji stan priti; tam pa, kjer je živinoreja na visoki stopnji, tam tudi se plačuje poljodelstvo nar boljše“.

Tako govori modri Šimen Fürst. Naj reče kdo: ali napačno govori? (Dalje sledí.)

Za gospodarske potrebe kaj.

(Nezdravo je novo, še mokro ali na novo pobeljeno zidovje v stanovališčih). Kako pa se dá to odpraviti? Vlaga in mokroten zrak v izbah se odpravi, ako se oknja in vrata pogostoma odperajo, in pa da se v kakošen kot izbe postavi žganega apna. Apno serka vlago v-se, tako da je 5 funtov apnja zadosti, če hočeš naj manj za pol leta 18 čevljev dolgo in ravno toliko široko izbo suho si napraviti. — Če pa želiš apnéni puh iz novopobeljenih izb odpraviti, daj jih pokaditi s kisom (jesihom); še bolje je pa, ako zapreš izbo, sožgeš žvepla v nji, in jo tako z žveplenim puhom pokadiš, — se vé da ko si žveplo prižgal, moraš bežati iz izbe, da ti žvepleni puh ne škoduje; kadar je žveplo pogorelo, naj ostane še ene ure izba zaperta, potem oknja in vrata odpri, da se dobro prevetri. 5 lotov žveplenk ti bo vzelo vés apnéni smrad iz novopobeljene izbe, če je tudi 18 čevljev dolga in 18 čevljev široka, in zdravo bo stanovališče.

(Ohladiti pijačo poleti). Posoda — majolika, čutara al steklenica — v kateri je kaka pijača, pivo ali vino in ktero hočemo hladiti, naj zavije se v prav moker pertič, potem se postavi na severno stran kakega oknja, skozi ktero sapa piše, in naj se poliva včasih posoda z merzlo vodo. Po takem se ohladi pijača v pol uri popolnoma, da je merzlo-prijetna tako, kakor da bi jo bil kdo ravno iz kleti donesel.

(Predenice (Flachsseide) v deteljših) se po mnogih skušnjah gotovo pokončá, ako se tisto mesto, kjer ta hudi plevel raste, krog in krog s soljo dobro potrese.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajovsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 23. avgusta 1856.

Nove žalostinke čez stare napake.

(Dalje.)

Al s tem še ni vse opravljeno, da gospodar le več klaje prideluje, — treba, da tudi živino svojo bolje redí. Marsikter prodaja klajo, ker ima za potrato, ako živino svojo popolnoma napase z mervo ali deteljo, češ, kaj bo jedla samo senó, saj je tudi slama dobra. Dosti gospodarjev je zapopadenih v to krivo misel.

Naj bi si to pač vsi tisti dobro zapomnili, pri katerih goveda zavolj pomanjkanja tečne klaje večí del leta stradajo ali ravno le toliko klaje dobivajo, da se za silo pri življenji ohranijo. Taka napačna živinoreja — pravi Pinkert v svoji naj novejši knigi — donáša gospodarjem le škodo, zakaj ne spleča se po taki medli živini ne delo, ki ga ima gospodar s postrežbo njeno, — tudi od kapitala, ki ga ima v živini, ne vleče dostojnega činza, in gnoja ima manj, pa še ta, ki ga dobiva, je veliko manj vreden.

Gotove skušnje so učile, da ima gospodar veliko več dobička, ako le 10 krav ima, pa te bolje redí, kakor če jih ima 15 pa lačnih in sostradanih. To pa se godí pri vseh takih kmetijah, ktere nimajo merve ali saj premalo, in jim tudi za to skerb ni, da bi detelje, repe, pése, krompirja korenja itd. pridelovali.

Mnogo gospodarjev je, kateri imajo to misel: naj se živina pozimi izstrada za toliko, za kolikor se je napasla poleti. Ali taki gospodarji ne pomislijo, da je ravno tako napačno gospodarstvo, kakor bi bilo to, ako bi gospodar spomladi si naredil okoli verta živo mejo, pozimi bi jo pa spet poderl in popalil, da bi drugo poletje si spet novo napravil.

Vsaki umni gospodar naj si prizadeva na vso moč, da se preskerbí za zimo in spomlad z dostojno suho klajo, da ne bo treba slame jarega žita ali druge slame govedom kot poglavitno zimsko klajo pokladati, ampak le kot nameček k drugi klaji. Tudi pése, repe in družega korenstva naj si omisli gospodar za zimsko in pomladansko klajo toliko, da je v stanu govedom zraven druge suhe klaje tako bolj sočnate dajati. Taka mešanca naredí, da je suha klaja bolj redivna, krave več molzejo in pitavna živina se bolj spita. Le na to vižo se bo tudi živina za pleme bolj sponášala in gnoja ne bo manjkalo gospodarstvu.

Kdor hoče svoje goveda dobro gleštati, naj tedaj ravna po sledečih vodilih:

Poleti naj govedom ne dajè preobilno frišne klaje, kakor se to na več krajih še godí, ampak kar je prav; vsa ostala trava naj se pokosí za senó.

Klaja se dajè živini zmiraj v pravem redu in dobra in čedna naj bo. Tudi napaja naj se živina z zdravo in dobro vodo.

Naj bolje se glešta, naj lože se čedi in naj tečniše se redí živina, če ne hodi na pašo, ampak se v hlevu redí. Naj bi se na to povsod gledalo, kjer je kraj in podnebje tako, da se zamore več klaje na senožitih in njivah pridelovati. Pervo pa je, kdor hoče hlevno rejo vpeljati, da napravi prostorne in čedne hleve, da se živina zdrava ohrani in da ji tekne klaja. V dobrem hlevu je pa treba tudi dovelj in suhe stelje, in da se živina pridno snaži, to

je, češe (štriglja) in včasih tudi umiva. Poleti tudi govedom kopanje ne škoduje, ako se skerbno godí.

Al vsa dobra klaja in skerbno gleštanje odrašene živine bi malo pomagalo, če bi ne skerbni gospodar, da le dobre živinčeta za pleme obderží in jih prav marljivo ne izreduje. Zoper vse to grešijo naši kmetovavci še prav pogostoma, in dokler ne bo v tem bolje, bo vedno hirala živinoreja. Kdor teletom, ki jih je za rejo namenil, ne privošči dalje kot 14 dni maternega mleka in jim komaj 14 dni starim že poklada suho klajo, je sam svojemu dobičku nasproti.

(Konec sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Spet nekaj kertom na čast in hvalo). Gosp. Flourens je dal več kertov vjeti in jih je potem domá pital, da bi se prepričal, kaj jedó in koliko snedó. Pokladal jim je koreninice žitnih in družih, zraven pa gljist (dežnih červov), polžev, tistih červov, iz katerih se hrošči ali kebrí izležejo itd. Rastlinskih koreninice se niso nikoli dotaknili, červov in polžev je pa vsak kert vsaki dan 3krat ali 4krat več požerl kakor je sam težek bil. Čez 6 ur, ko so se do stega nažerli, so bili spet lačni kakor da bi ne bili nič jedli, in nekteri so celo poginili, ako se jim 12 ur ni nič jesti dalo. Zrajtali so, da en sam kert utegne potem, kar so v enih dnevih vidili, čez leto naj manj en vagán červov povžiti. Nikoli se kert ni lotil kake koreninice ali kakega družega sadú. Že zobje njih kažejo, da kaj tacega ne morejo jesti. Vse to vnovič spričuje, da so kerti prijatli kmetijstva, in da naj bi se nikar ne lovili in pokončevali.

(Med krompir grah saditi) je v nekterih krajih navadno, in ker pride grah posamno v zemljo in tedaj zamore krepkejši rasti, ga pridelajo tudi veliko. Sadijo pa grah med krompir takole: Ali s krompirjem vred sadijo grah, ali pa kadar je ena versta krompirja vsajena, ga sadé med krompir; pa eno ali dvoje zern položé plitvo v zemljo, k večjem poldrug pavec globoko. Treba pa je, da se ga veliko pridelá, da se precej zgodaj sadí; zatega voljo je tudi treba, da krompir, s katerim vred se sadí grah, se ne sadí prepozno spomladi. Vsaka sorta graha se dá na to vižo saditi; kakoršna pa je sorta, tolikšen je tudi pridelk.

(Gare ali šajterge), ki jih v Normandii imajo za prepeljavanje sená, slame in gnoja, so veliko lože za prepeljavati kakor naše navadne; neki gospodar v spodnji Avstrii jih je dal tako narediti ter se je res prepričal, da 4krat manj močí je potreba normandiško šajtergo naprej spraviti. In vendar ni družega razločka med našimi in normandiškimi šajtergami, kakor da normandiška ima dolge ročice, nektere po 10 čevljev dolge; naše imajo prekratke. Brez silne močí se dajo prepeljavati in tako pri manjših kmetijah ni živine treba, pa tudi delavcev se prihrani.

Živinozdravniška skušnja.

(Da se bolezen v gobcu in na parkljih odverne) priporoča živinozdravnik Engelmayer v Burgavi žvepljeno kislino, ktero naši ljudje navadno „hudičevo olje“ imenujejo, in ktere se vodi za pijačo toliko prilije, da

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajovsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 27. avgusta 1856.

Nove žalostinke čez stare napake.

(Konec.)

Gospod Stecher, vodja v Bräunsdorfu na Saksonskem, je po zapovedi saksonske vlade, kako naj bi se izreja telet na višjo stopnjo s pridom povzdignila, te-leskušnje napravil: On odloči za poskušnjo šestero telet, dvoje jih spuša celih 8 tednov pod kravo, dvoje 4 tedne, dvoje pa le 14 dni. Pcslednje dobivate po 14 dnéh le z vodo zmešanega mleka in sená; unima dvéma pa, ki ste bile 4 tedne pri sescu, je dajal dobrega mleka in dostojne druge klaje. Razložek med unima in tema teletama je spoznaval iz teže od dné do dné vedno bolj. Teleti, ki ste štiri tedne sesale, ste se v enem dnevu toliko poredile, kakor unih dvoje, ki ste pomešano mleko pîle v enem tednu. Perve ste se vsaki dan blizo za 3 funte poredile; od teh pa, ki ste le 14 dni sesale, se je eno v enem tednu za ravno toliko popravilo. Pa tudi uni dvé, ki ste celih 8 tednov sesale, ste zaostale za tistima, ki ste se 4 tedne pod kravo spušale, tako deleč, da je teh dvoje, ki ste bile po devet tednov stare, več tehtalo, kot unih dvoje, ki ste že po šestnajst tednov stare bile.

Nar pripravniši živež za teleta je mleko spod krave, katero se jim ne smé ne popolnoma ne deloma vzeti, da bolj spešno rastejo, dokler so pri sescu; takim, kar jih je za pleme odločenih, naj se po 4 do 6 tednov sesati dovoli. Če se teleta delj časa pri sescu pusté, se tudi pri kravah mlečne žile bolj odprejo, torej se tudi več mleka napravi.

Mleka z vodo zmešanega, v kateri se je senéni drob poparil, teletom piti dajati, če ga ravno nekteri gospodarji radi priporočajo, ni kaj dobro. Boljše je, če se teleta enačih pijač piti ne navadijo, ampak naj se jim ta čas, ko so še pri sescu, mleko piti dajé, katero ni z vodo poblojeno. Tem ložej se bodo odstavile, če se, ko še sesajo, mleka z moko oblojenega in pa dobre otave navadijo. Berž ko se tele odstavi, se mora tudi z vso skerbjo piti navaditi. Tega ga pa navadiš, če mu perst sesati daš in roko v golidi s pijačo deržiš. Od konca mu dajaj mlačne z mlekom zmešane vode piti, ktera naj je z reženo moko oblojena; pozneje vzemi pa namesti režene moke le otrobov; bo ravno tako dobro. Pokladaj mu otave večkrat, pa le po pičlem. Kdor svojo mlado živino stradati dá, ali ji kakor odrášenim govedom le slabe piče poklada, kar se dandanašnji prav pogostoma nahaja, ta si bo zredil majhno in borno živinico, ki mu ne bo veliko koristila. Pravi abotnik je, kdor misli, da bo mlade goveda tudi z manj tečno klajo izredil, ker mu še nobenega dobička ne donaša. Le navaditi jih mora, da se jim piča poklada ravno ob tistih dobah, kakor odrášenim govedom, ne pa jim pokladati slabeje piče, kar jim v rasti in izreji jako jako škoduje.

Pa tudi vsako tele, čeravno nima posebno očividnih napak, ni za pleme; telice naj se za rejo odberó le zdrave, krepke, čedne, od mladih, molznih in krotkih krav. Te lastnosti so posebno pri manjših kmetijah potrebne, kjer se krave tudi vpregajo. Pri molznih kravah ne gré samo na veliko mleka, ampak na dobroto njegovo gledati. Le od tacih krav naj se telice za rejo pušajo, ki imajo dovelj in pa dobrega mleka.

Ravno s tako skerbjo se morajo tudi junčiki naj so za pleme ali za zarod odbirati. Njih matere naj so dobro molzne, čedne, mlade in krotke, ne smejo biti tako rekoč že po natori medle, ampak čverste, da bodo njih junčiki posebno dobri in pripravni za vprego in pitanje, in da bodo enake lastnosti ložej, ako se za biki pusté, v druge goveda zaplodili. Pred vsem se mora pa na to paziti, da se bik posebno dobro glajšta. Pri bikih se največkrat pri malih gospodarjih velike napake nahajajo, in naj večkrat so občinski biki vzrok, da krave po njih zaplojene niso veliko vredne. Če mora bik že od mladosti stradati, kar se po navadi tu in tam tudi dostikrat narajma, in če se o spušanji ravno tako slabo redí, ni tedaj čuda, da ob vso moč pride, oslabi in to slabost tudi v svoj zarod zaplodí.

Bik, dober za zarod, mora te le lastnosti imeti:

1. mora biti rojen od verle, na vse platí dobre krave,
2. lepe postave,
3. posebno krepkih in širokih pers, dolzega vratú, širocega križa, ravnega herbta, majhne glave, tancega in dolzega repa, in
4. krotek in prijazen.

Kakor je bilo že rečeno, se mora, kader se mlade goveda za pleme odberajo, posebno na prijaznost in krotkost živinčeta gledati, ker take goveda so, kakor nas skušnje učé, naj koristniše za molžo, vprego in pitanje. Take goveda so po navadi bolj krotke in učljive in gospodar jih z večim veseljem redí in v svoj prid obrača.

W. d. L. F. u. H.

Gospodarske skušnje.

Kako jamo za gnojnico napraviti.

Gospod V. Čebul v časniku štaj. km. družbe svetuje takole: Gnojnica — pravi Č. — pripomore gospodarju, da si napravi dosti in dobrega gnoja. Jez sem že pred tremi leti pri vseh svojih nogradih jame za gnojnico napraviti dal, globoke so po 5 do 6 čevljev; prostorne pa po 3 do 4 štirjaških čevljev. Stene so zidane, tla pa z ilovco dobro zatolčene. Po verhu so s stropnicami pokrite, na sredi imajo pokrove z železnimi rinkami, da se odpirajo. Amoniak se iz tega hranišča nikakor ne more zgubovati, posebno, če se jama večkrat s hudičevim oljem, v vodi raztopljenim vitrijolom in gipsom potresa.

S tako napravljeno gnojnico gnojim travnike, ali jo pa za kompost (mešani gnoj) rabim, s kompostom pa takole ravnam:

Napravim rušinj ter jih na kup pol čevlja visoko namečem, z gnojnico polijem, in nakidam na nje tudi pol čevlja visoko precej podelanega gnoja iz hleva, in ga z zemljo pokrijem in z gnojnico dobro polijem. Na to vižo ravnam toliko časa, dokler je kup 4 do 5 čevljev visok, kterege poleti vsakih 14 dni z gnojnico polivam; čez eno leto dam kup premetati in zopet na kup spraviti, s katerim ravno tako ravnam, kakor prvo leto, in mu še čez vse tudi nekoliko pepéla primešam.